

MARTA JASIŃSKA¹

Kontrowersje wokół wykorzystania dowodów z kontroli operacyjnej (nielegalnych?) – rozważania na marginesie petycji NRA w przedmiocie zmian k.p.k.²

Wpłynął: 25.09.2024. Akceptacja: 22.11.2024

Streszczenie

Przedmiotem niniejszego opracowania jest przeanalizowanie zaproponowanych przez środowisko adwokackie zmian w przedmiocie przepisów art. 168a, 168b oraz 237a k.p.k., gdzie pierwszy z nich dotyczy sytuacji związanej z uzyskaniem dowodu za pomocą czynu zabronionego, drugi związany jest z problematyką wykorzystania dowodu z kontroli operacyjnej. Trzeci natomiast odnosi się do kompetencji prokuratora w przedmiocie wykorzystania dowodu w postępowaniu karnym.

Problematyka dowodów nielegalnych oraz kontroli operacyjnej i kwestii z nimi związanych jest ważna z uwagi na zasady obowiązujące w demokratycznym państwie prawnym. Jasność i precyzyjność uregulowań prawnych w tym zakresie gwarantuje każdemu obywatelowi poczucie respektowania jego praw i realizacji gwarancji ustawowych.

Obecne rozwiązania są powszechnie krytykowane w środowisku prawniczym, dlatego też Naczelna Rada Adwokacka podjęła się próby zmiany tego. Przedmiotowe opracowanie ma na celu ocenę zaproponowanych zmian przez środowisko adwokackie.

Słowa kluczowe: dowody z kontroli operacyjnej, podsłuch, dowód nielegalny.

¹ Dr Marta Jasińska – Uniwersytet Szczeciński (Polska); e-mail: marta.jasinska@usz.edu.pl; ORCID: 0000-0002-2889-0362

² Badania wykorzystane w artykule nie zostały sfinansowane przez żadną instytucję.

MARTA JASIŃSKA

Controversies surrounding the use of evidence from operational control (illegal?) – considerations on the sidelines of the NRA petition regarding changes to the Code of Criminal Procedure³

Abstract

The subject of this study is to analyze the changes proposed by the legal profession regarding the provisions of Articles 168a, 168b, and 237a of the Code of Criminal Procedure. The first of these pertains to situations where evidence is obtained through an illegal act, the second addresses the issue of using evidence from covert surveillance, and the third relates to the prosecutor's authority concerning the use of evidence in criminal proceedings.

The issue of illegal evidence and covert surveillance, along with related concerns, is important given the principles that apply in a democratic state governed by the rule of law. Clarity and precision in legal regulations in this area ensure that every citizen feels that their rights are being respected and that statutory guarantees are being fulfilled.

The current solutions are widely criticized within the legal community, which is why the National Bar Council has undertaken an effort to amend these provisions. This study aims to assess the changes proposed by the legal profession.

Keywords: evidence in criminal proceedings, eavesdropping, illegal evidence.

³ The research in this article has not been supported financially by any institution.

Wprowadzenie

Problematyka pozyskiwania dowodów wykorzystywanych w procesie karnym jest dyskusyjna w doktrynie i praktyce karnoprosesowej. Przeciętnemu obywatelowi wydaje się, że służby mają nieograniczone metody inwigilowania społeczeństwa, jednak każda służba musi działać zgodnie z prawem i w jego granicach. Wszelkie działania muszą mieć podstawy w odpowiednich regulacjach prawnych. Dotyczy to również metod pozyskiwania dowodów, które rzutują na możliwości ich późniejszego wykorzystania podczas toczącego się postępowania.

Pochylając się nad tym zagadnieniem, skupię się na trzech przepisach ustawy karnoprosesowej, budzących kontrowersje – a dokładnie art. 168a; 168b oraz 237a k.p.k. Pierwszy z nich dotyczy sytuacji związanej z uzyskaniem dowodu za pomocą czynu zabronionego, natomiast dwa kolejne, które można zakwalifikować jako przepisy bliźniacze, dotyczą kolejno – art. 168b k.p.k. problematyki wykorzystania materiałów uzyskanych podczas legalnie prowadzonej kontroli operacyjnej wychodzącej poza jej zakres, art. 237a k.p.k. – tej samej sytuacji tylko w odniesieniu do kontroli i utrwalania rozmów prowadzonej na podstawie art. 237 k.p.k.

Impulsem, który skłonił mnie do pochylenia się nad tą problematyką była petycja w sprawie zmiany Kodeksu postępowania karnego sformułowana przez Naczelną Radę Adwokacką w dniu 16 lutego 2024 r., która skierowana została do Sejmu RP, Senatu RP oraz Rady Ministrów na skutek podjęcia uchwały Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej nr 443/2024 z dnia 15 lutego 2024 r. w sprawie złożenia w interesie publicznym petycji dotyczącej zmiany ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego. Stawia ona problematykę pozyskiwania i wykorzystania dowodów w nieco innej niż dotąd formułowana perspektywie, co warto podkreślić, ponieważ wskazane wyżej przepisy, choć były gruntownie dyskutowane w doktrynie, cały czas budzą wątpliwości i problemy zarówno praktyczne, jak i etyczne.

W niniejszym artykule rozważania należy rozpocząć od przedstawienia głównych założeń petycji NRA, następnie wskazania historycznego ujęcia problemowych przepisów, by finalnie podjąć próbę odpowiedzi na pytanie, która z wersji analizowanych przepisów – obecnie obowiązująca czy ta zaproponowana przez NRA – będzie najlepszym rozwiązaniem w rzetelnym procesie karnym.

Propozycja NRA

Propozycja Naczelnej Rady Adwokackiej, która następnie została przełożona na inicjatywę ustawodawczą grupy posłów, którzy 24 kwietnia 2024 r. złożyli projekt do Sejmu⁴, polega na zmianie przepisu art. 168a i nadaniu mu następującego brzmienia: „Niedopuszczalne jest przeprowadzenie i wykorzystanie dowodu uzyskanego do celów postępowania karnego za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1§1 kodeksu karnego”.

Postuluje się uchYLENIE art. 168b k.p.k. oraz nadanie nowego brzmienia artykułowi 237a k.p.k.: „Jeżeli w wyniku kontroli uzyskano dowód popełnienia przestępstwa wymienionego w art. 237 § 3, popełnionego przez osobę, wobec której kontrola była stosowana, innego niż objęte zarządzeniem kontroli, prokurator w czasie trwania kontroli albo nie później niż w ciągu miesiąca od dnia jej zakończenia może wystąpić do sądu z wnioskiem o wyrażenie zgody na jego wykorzystanie w postępowaniu karnym. Sąd wydaje postanowienie w przedmiocie wniosku w terminie 14 dni na posiedzeniu bez udziału stron”⁵.

Uzasadnieniem tych zmian, które zostały wskazane w petycji jako propozycja nowelizacji k.p.k. jest „wprowadzenie jasnego i akceptowalnego społecznie oraz urzeczywistniającego zasady demokratycznego państwa prawnego rozwiązania, (...) gdzie władza publiczna (organy ścigania) nie będą mogły przeprowadzić i wykorzystać dowodu uzyskanego do celów postępowania karnego za pomocą przestępstwa, czyli w sposób nielegalny”⁶.

Jak trafnie argumentują autorzy petycji dopuszczenia do procesu karnego dowodów nielegalnych, i to nawet uzyskanych za pomocą przestępstwa, nie sposób zaaprobować w demokratycznym państwie prawnym, przypominając, iż wszystkie organy władzy publicznej, w tym organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości, zgodnie z art. 7 Konstytucji RP działają na podstawie i w granicach prawa⁷. Dodatkowym wsparciem tego stanowiska są przytaczane w petycji liczne głosy przedstawicieli doktryny, dotyczące możliwości wykorzystania dowodów nielegalnych⁸

⁴ Druk sejmowy nr 410, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/druk.xsp?nr=410>.

⁵ *Petycja Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 16 lutego 2024 r. w sprawie zmiany ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*. Pozyskano z: https://www.adwokatura.pl/admin/wgrane_pliki/file-20240216petycja-w-sprawie-zmiany-kpkdowody-nielegalne-nra13-122024-40070.pdf (dostęp: 22.03.2024).

⁶ *Ibidem*, s. 3.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Zob. K. Dąbrowski, *O dowodach nielegalnych z perspektywy artykułu 51 ustęp 4 Konstytucji RP*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, 1, s. 163–164.

w procesie, jak również poglądy wyrażane przez judykaturę i organy międzynarodowe⁹.

Reasumując, celem zmian zgłaszanych przez NRA jest zwrócenie przez środowisko Palestry uwagi, iż „zasadnicza różnica pomiędzy stanem prawnym obecnie obowiązującym a stanem prawnym, który ma nastąpić po wejściu w życie projektowanej regulacji, sprowadza się do wprowadzenia zasady, w świetle której tylko legalnie pozyskane dowody mogą być wykorzystane przez organy procesowe w postępowaniu karnym prowadzonym przeciwko obywatelowi. Jest to rozwiązanie w interesie obywateli, ale także wspiera dobro wymiaru sprawiedliwości”¹⁰. Zaproponowane zmiany zostały ujęte w rządowym projekcie nowelizacji Kodeksu postępowania karnego z dnia 28 października 2024 roku¹¹.

Ujęcie historyczne omawianych regulacji

Analizując zmiany w k.p.k. z 1997 r. pod kątem zawartych w nim pierwotnie i wprowadzanych kolejno regulacji odnośnie do pozyskiwania dowodów i ich legalności, należy zwrócić uwagę, iż najwcześniej zaczął obowiązywać przepis art. 237a¹², a następnie przepis art. 168a, wprowadzony do kodeksu ustawą z dnia 27 września 2013 r. – o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, oraz niektórych innych ustaw¹³. Oba te przepisy zostały zmienione ustawą renowelizacyjną z dnia 11 marca 2016 r. – o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹⁴, i w takim normatywnym kształcie obowiązują bez zmian także obecnie. Wspomnianą ustawą, odwracającą nowelizację z 1 lipca 2015 roku, został również

⁹ P. Kardas, *Problem granic legalności czynności uczestników postępowania karnego i konsekwencji ich przekroczenia*, [w:] *Granice procesu karnego. Legalność działań uczestników postępowania*, red. D. Gruszecka, J. Skorupka, Warszawa 2015, s. 14; J. Skorupka, *Eliminowanie z procesu karnego dowodu zebranego w sposób sprzeczny z ustawą*, „Państwo i Prawo” 2011, 3, s. 83; M. Cieślak, *Polska procedura karna*, Warszawa 1984, s. 217; K. Woźniewski, *Zasada praworządności w procesie karnym*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2010, 2, s. 391; postanowienie SN z 19.03.2014 r., II KK 265/13, OSNKW 2014/9, poz. 71, z głosem J. Kudły, D. Szumilo-Kulczyckiej, LEX 2014; J. Skorupka, *Wykorzystanie w postępowaniu karnym dowodów bezpośrednio i pośrednio nielegalnych*, [w:] *Zagadnienia prawa dowodowego*, red. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki, Warszawa 2011, s. 5; wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 9.06.1998 r., 25829/94, Teixeira de Castro v. Portugalia, LEX nr 78971 oraz w decyzja Trybunału z 26.04.2005 r., 74420/01, Ramanauskas v. Litwa, LEX nr 480454.

¹⁰ *Petycja Naczelnej Rady Adwokackiej...*, s. 5.

¹¹ <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/projekt-nowelizacji-kodeksu-karnego-i-kodeksu-postepowania-karnego-trafil-do-wykazu-prac-legislacyjnych-rzadu> (dostęp: 19.11.2024).

¹² Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2011 r., Nr 53, poz. 273.

¹³ Dz.U. z 2013 r., poz. 1247.

¹⁴ Dz.U. z 2016 r., poz. 437.

wprowadzony przepis art. 168b k.p.k., zmieniając jednak dotychczasowe podejście normatywne do problematyki legalności pozyskiwania i wykorzystania dowodów.

Uzasadnieniem wprowadzenia pierwotnej wersji art. 168a do k.p.k. była ochrona zarówno uczestników postępowania, jak i innych osób przed osobami gromadzącymi materiał dowodowy na potrzeby swoje lub na zlecenie. Ustawodawca dokonał również zawężenia zakresu możliwości wykorzystania dowodów, ograniczając się jedynie do czynów zabronionych, pozostawiając przed nawiasem delikty cywilne, przewinienia dyscyplinarne, wykroczenia oraz przestępstwa i wykroczenia skarbowe. Kolejnym zawężeniem było wskazanie, że dowód został „uzyskany dla celów postępowania karnego”¹⁵.

Związane było to niewątpliwie z ówczesnym kierunkiem zmian kodeksu postępowania karnego – zmierzającym szerzej ku kontrydiktoryjności, a tym samym wiążącym się z możliwością wprowadzenia do procesu zarówno dokumentów prywatnych, jak i innych środków dowodowych pozyskanych przez podmioty nieinstytucjonalne dla celów postępowania¹⁶. Bez tej regulacji sądownictwo doskonale sobie radziło z eliminacją dowodów nielegalnych pozyskanych przez funkcjonariuszy publicznych, przy zastosowaniu norm konstytucyjnych i konwencyjnych¹⁷. Brak regulacji ustawowej miał swój pozytywny aspekt, gdyż każda sprawa, gdzie wystąpił dowód bezpośrednio lub pośrednio nielegalny, musiała być zbadana indywidualnie przy zastosowaniu wszystkich instrumentów procesu karnego – zasady swobody dowodzenia, zasady prawdy materialnej, społecznego interesu w ściganiu przestępstw. Eliminowało to też automatyzm w działaniach sądu, pozwalało na wyważenie proporcjonalności w aspekcie dopuszczenia dowodu.

Nowelizacja przepisów z 2011 r., gdzie został dodany przepis art. 237a k.p.k., miała na celu zwiększenie gwarancji prawnych w ramach stosowania kontroli operacyjnych służb, a w konsekwencji miała doprowadzić do respektowania standardów wyznaczonych przez Europejską Konwencję Praw Człowieka¹⁸.

¹⁵ *Ibidem*, s. 65–66; K. Fedorowicz, *Zakaz dowodowy z art. 168a kodeksu postępowania karnego*, cz. 2, „Przegląd Sądowy” 2015, 9, s. 46; A. Lach, *Dopuszczalność dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa w postępowaniu karnym*, „Państwo i Prawo” 2014, 10, s. 44; W. Jasiński, *Zakaz przeprowadzenia i wykorzystania w procesie karnym dowodu uzyskanego do celów postępowania karnego za pomocą czynu zabronionego (art. 168a k.p.k.)* [w:] *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, red. P. Wiliński, Warszawa 2015, s. 363.

¹⁶ E. Plebanek, *Zakazane owoce z drzewa poznania. O granicach dopuszczalności wykorzystania w postępowaniu karnym dowodów pozyskanych nielegalnie (uwagi na tle art. 168a k.p.k.)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2019, z. 4, s. 54.

¹⁷ Zob. Postanowienie SN z 26.06.2019 r., IV KK 328/18, LEX nr 2687678; Wyrok SN z 3.11.2021 r., III KK 373/20, OSNK 2022/2/4; Postanowienie SN z 30.11.2010 r., III KK 152/10, LEX nr 741307.

¹⁸ Zob. W. Jasiński, *Nielegalnie uzyskane dowody w procesie karnym. W poszukiwaniu optymalnego rozwiązania*, Warszawa 2019, s. 149–205; 365–377 oraz cytowana tam literatura.

Aktualny stan prawny

Obecne brzmienie przepisu artykułu 168a k.p.k. zostało uznane przez przedstawicieli doktryny za kontrowersyjne, gdyż zezwala na korzystanie z dowodów uzyskanych z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k., dyskwalifikując jedynie dowód uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności¹⁹. Dokonując wykładni językowej przedmiotowego przepisu, uwzględniając konstytucyjne i konwencyjne standardy oraz respektując gwarancyjną funkcję procesu, dochodzi się do wniosku, że tym zakazem dowodowym objęte są określone grupy dowodów, do których zalicza się uzyskane za pomocą:

- 1) naruszenia przepisów postępowania w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych;
- 2) czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k. w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych;
- 3) czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k. i z naruszeniem przepisów postępowania w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych;
- 4) czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k., w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności²⁰.

Nowe brzmienie art. 168a k.p.k. jest skomplikowane treściowo, gdyż zbudowane jest jako zdanie wielokrotnie złożone z podwójną negacją. Takie sformułowanie ułatwia zadanie interpretatorowi z uwagi na rodzące się możliwości przedstawienia kilku alternatywnych wersji, które nie będą sprzeczne z dokonywaną wykładnią językową i będą miały wsparcie w wykładni celowościowej i systemowej²¹.

¹⁹ C. Kulesza [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. III*, red. K. Dudka, Warszawa 2023, art. 168(a); <https://sip.lex.pl/#/commentary/587774788/741562/dudka-katarzyna-red-kodeks-postepowania-karnego-komentarz-wyd-iii?cm=URELATIONS> (dostęp: 11.07.2024).

²⁰ A. Bułat, J. Wyrębski, *Skutki procesowe braku niezwłocznego postawienia zarzutów*, „Palestra” 2023, 9, s. 52; J. Skorupka, *Prokonstytucyjna wykładnia przepisów prawa dowodowego w procesie karnym* [w:] *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015–2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, red. T. Grzegorzczak, R. Olszewski, Warszawa 2017, s. 362; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 22.11.2017 r. (II AKa 224/17), LEX nr 246913; D. Gruszecka, *W kwestii interpretacji znowelizowanego przepisu art. 168a k.p.k.*, „Palestra” 2017, 1–2, s. 72.

²¹ E. Plebanek, *Zakazane owoce z drzewa poznania...*, s. 69–70. D. Gruszecka, *W kwestii interpretacji znowelizowanego przepisu art. 168a k.p.k.*, „Palestra” 2017, 1–2, s. 60–78; J. Skorupka, *Summum ius summa iniuria jako motto ostatnich zmian procedury karnej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego, Seria

Problemem językowym, który pojawia się na tle interpretacji tego przepisu jest dodatkowo kwestia użycia przecinka przed wyrażeniem „w wyniku”. „Przecinek jako znak interpunkcyjny, rozdziela zdania współrzędne, zdania podrzędne i nadrzędne lub wyrażenia wtrącone, równoważniki zdań, człony zdania pojedynczego i generalnie nie niesie za sobą żadnego znaczenia, to może odgrywać zasadniczą rolę przy wykładni treści zdania – staje się wówczas modyfikatorem semantycznym”²². Przedstawiciele szerszego ujęcia zakazu dowodowego z art. 168a k.p.k. wskazują, że przecinek w tym przypadku jest funkcorem zdaniowym alternatywy rozłącznej, oddziela fragmenty zdania. Zatem niedopuszczalny jest dowód uzyskany za pomocą czynu zabronionego popełnionego przez funkcjonariusza publicznego w związku z pełnieniem czynności służbowych albo każdy inny dowód uzyskany w wyniku zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności. Natomiast przedstawiciele wąskiego ujęcia stoją na stanowisku, że przecinek pełni funkcję znaku oddzielającego dłuższą wypowiedź, co pozwala na przyjęcie, że niedopuszczalny jest dowód uzyskany w wyniku zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawieniu wolności, do których doszło w rezultacie pełnienia przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych²³.

Dysponując niebudzącym wątpliwości wynikiem wykładni językowej, pamiętać należy, że konieczne jest jeszcze dokonanie wykładni systemowej i funkcjonalnej, w celu sprawdzenia, czy dekodowanie – wyłącznie na podstawie literalnej treści przepisu – normy prawnej nie prowadzi do rezultatów nieracjonalnych lub aksjologicznie nieakceptowalnych. Proces karny, jako zjawisko prawne, ma w równym stopniu dążyć do przywrócenia sprawiedliwości materialnej, naruszonej przez popełnione przestępstwo, oraz sprawiedliwości proceduralnej. Cel tej ostatniej obejmuje między innymi osiągnięcie przekonania, że każda ze stron procesu ma równe szanse na przedstawienie swoich argumentów²⁴.

Obecnie wynik działania interpretacyjnego nie zakłada jako wymagania ustalenia, że uzyskanie dowodów nastąpiło dla celów procesu karnego. Wykładnia literalna nie wymaga dla możliwości skorzystania z przepisu ustalenia kierunku uzyskania dowodu w znaczeniu przyjmowanym przed 2016 r.²⁵, kiedy

Prawnicza” 2018, 101, s. 129–141; wyroku SA we Wrocławiu z 22 listopada 2017 r., II AKa 224/17, LEX nr 2464913.

²² H. Jadacka, *Poradnik językowy dla prawników*, Warszawa 2002, s. 143.

²³ P. Dębiński, M. Pieszczyk, *Skutki procesowe dowodu uzyskanego w wyniku przekroczenia właściwości rzeczowej przez CBA*, „Prokuratura i Prawo” 2019, 7–8, s. 155.

²⁴ D. Szumiło-Kulczycka, *Dalsze wykorzystywanie materiałów z kontroli operacyjnej (uwagi na tle art. 168b k.p.k.)*, „Państwo i Prawo” 2018, 10, s. 110.

²⁵ M. Kurowski [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–424, wyd. VII*, red. D. Świecki, Warszawa 2024, art. 168(a). Pozyskano z: <https://sip.lex.pl/#/commentary/587688910/761640/swiecki>

to konieczne było pozyskanie dowodów w okolicznościach wskazujących, że ich celem jest późniejsze wprowadzenie i wykorzystanie ich w procesie karnym, zatem zamiar musiał poprzedzać moment zdobycia dowodu²⁶.

Przepis art. 168b k.p.k. ma krótką historię obowiązywania, pojawił się w polskim porządku prawnym i zaczął obowiązywać od 2016 r., a zatem okres jego stosowania i związanych z tym doświadczeń praktycznych, to zaledwie 8 lat. Wcześniej kwestie związane z wprowadzeniem dowodów z kontroli operacyjnej zdobytych poza zarządzeniem regulowane były w ustawach branżowych służb. *De lege lata* kwestia stosowania kontroli operacyjnej jest nadal uregulowana w ustawach szczególnych, natomiast zagadnienia związane z uzyskiwaniem zgody następczej reguluje już k.p.k. w przedmiotowym przepisie. Przed wprowadzeniem w życie art. 168b k.p.k. w ustawach szczególnych uregulowana była kwestia zgody następczej – którą wydawał sąd, oraz wskazywał czas jej uzyskania i wykorzystania materiałów jako dowodów w postępowaniu karnym²⁷. Wprowadzenie przedmiotowego przepisu doprowadziło do przeformułowania instytucji zgody następczej²⁸. Z tego też powodu NRA postuluje o usunięcie tego przepisu. Niewątpliwie przepis ten odnosi się do problematyki wykorzystywania dowodów, które zostały pozyskane przez przypadek, poza zakresem zgody podczas legalnie stosowanej kontroli operacyjnej zarządzonej przez sąd, które nazywane są „przypadkowymi znaleziskami” i co do zasady mogą znaleźć zastosowanie w procesie²⁹, o ile zostanie wydana zgoda następcza.

Aktualne uregulowania dotyczące czynności operacyjnych pozostawiają kwestię uzyskania zgód pierwotnych w regulacjach szczególnych, gdzie wskazany jest katalog przestępstw, co do których taką zgodę można uzyskać. Natomiast decyzja umożliwiająca wykorzystanie materiałów będących poza zgodą pierwotną podejmowana jest przez prokuratora³⁰. Przepis nie wskazuje, w jakiej formie, trybie i czasie

dariusz-red-kodeks-postepowania-karnego-komentarz-tom-i-art-1-424-wyd-vii?cm=URELATIONS (dostęp: 11.07.2024).

²⁶ W. Jasiński, *Nielegalnie uzyskane dowody...*, s. 413; R.A. Stefański, *Dowód uzyskany za pomocą czynu zabronionego*, [w:] *Nowe karne prawo dowodowe*, red. T. Gardocka, D. Jagiełło, Warszawa 2015, s. 26; W. Jasiński, *Zakaz...*, s. 363.

²⁷ Zob. szerzej T. Łodziana, *Zgoda następcza na przeprowadzenie czynności operacyjnych*, „Prokuratura i Prawo” 2013, 3, s. 148–156; M. Kurowski [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX/el. 2024, art. 168(b); eLEX 2024.

²⁸ Terminem zgody następczej posługują się w swoich komentarzach m.in. D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2024 oraz D. Gruszecka, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2023, s. 376; Uchwała SN z dnia 23.03.2011 r., I KZP 32/10, LEX nr 738186.

²⁹ D. Szumilo-Kulczycka, *Dalsze wykorzystywanie...*, s. 107; D. Czerwińska, *Problematyka zgody następczej na wykorzystanie tzw. przypadkowych znalezisk po 15.04.2016 r.*, „Przegląd Sądowy” 2019, 4, s. 72.

³⁰ C. Kulesza [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. III*, red. K. Dudka, Warszawa 2023, art. 168(b). Pozyskano z: <https://sip.lex.pl/#/commentary/587774789/741563/dudka-katarzyna-red-kodeks-postepowania-karnego-komentarz-wyd-iii?cm=URELATIONS> (dostęp: 06.08.2024).

prokurator tę decyzję powinien podjąć, należy jednak zgodzić się, że w tym zakresie nie ma miejsca na dowolność. To z kolei wiąże się z koniecznością dokonania tej czynności w formie orzeczenia, a ściślej postanowienia, które zawierać musi uzasadnienie³¹.

Nie sposób się zgodzić z twierdzeniem, że to prokurator i tylko on będzie decydował w zakresie wykorzystania dowodów uzyskanych podczas kontroli operacyjnej w postępowaniu karnym ponad pierwotny zakres przedmiotowy lub podmiotowy, gdyż to prowadziłyby do wniosku, że sąd orzekający byłby tą decyzją związany. Prokurator może jedynie wnioskować do sądu o wprowadzenie do podstawy orzekania materiałów uzyskanych podczas legalnie prowadzonej kontroli operacyjnej, lecz poza jej zakresem. To przewodniczący składu orzekającego podczas przygotowania rozprawy głównej ma uprawnienie do dopuszczania dowodów oraz zgodnie z art. 368 k.p.k. to on rozstrzyga o przychylnym załatwieniu wniosku dowodowego strony, któremu inna strona się nie sprzeciwiła, zaś w pozostałych przypadkach decyduje o tym sąd, wydając postanowienie³². Pozwala to na wyciągnięcie wniosku, że na początkowym etapie postępowania to prokurator decyduje o wykorzystaniu materiałów z kontroli operacyjnej i tą decyzją jest władny wprowadzić je do procesu, ale już na etapie postępowania sądowego do kompetencji sądu należy decyzja, jak z tymi dowodami postąpić, gdyż to sąd jest w tym stadium postępowania jego gospodarzem i zawsze może skorzystać z art. 170 k.p.k., oddalając z podanych w tym przepisie przyczyn, dany wniosek dowodowy. Zatem samo wprowadzenie dowodu w postaci „przypadkowych znalezisk” nie determinuje ostatecznego rozstrzygnięcia sprawy na tej podstawie.

Przedmiotowy przepis należy rozumieć jako wskazujący, że w sytuacji legalnej kontroli operacyjnej wyjście poza zakres podmiotowy bądź przedmiotowy skutkować będzie koniecznością podjęcia decyzji przez prokuratora, czy taki materiał zostanie zgłoszony jako dowód popełnienia czynu zabronionego w akcie oskarżenia przeciwko jego sprawcy. Przy takim ujęciu wyniku interpretacyjnego jednoznacznie należy stwierdzić, że decyzja, o której mowa w art. 168b k.p.k. o wykorzystaniu materiałów z kontroli operacyjnej nie jest równoznaczna z decyzją procesową o dopuszczeniu dowodu. W doktrynie szeroko rozważano, czy zlikwidowanie zgody następczej sądu jest dobrym posunięciem, biorąc pod uwagę ochronę jednostki, czy decyzja pozostawiona w dyspozycji prokuratora to jest rozwiązanie obiektywne dla danej sprawy i konkretnej osoby. Warto zwrócić uwagę na stanowisko D. Szumiło-Kulczyckiej, która wskazała, że taki zabieg może paradoksalnie urealnić kontrolę dopuszczalności wprowadzenia tych dowodów,

³¹ Wyrok SA w Warszawie z 17.01.2018 r., II AKa 331/17, LEX nr 2447632.

³² D. Szumiło-Kulczycka, *Dalsze wykorzystywanie...*, s. 109.

gdyż przedstawiony materiał, który ma urealnić wnioszek dowodowy prokuratora co do wykorzystania materiałów z kontroli operacyjnej w procesie sądowym, podlega szerszej sądowej weryfikacji i daje realną możliwość oskarżonemu polemiki z nim³³.

Kolejnym problemem pojawiającym się na gruncie przepisu art. 168b k.p.k. jest katalog przestępstw, co do których wniosek prokuratora może być złożony. Kwestią tą zajął się Sąd Najwyższy³⁴, wskazując, że zgoda następcza może obejmować jedynie przestępstwa katalogowe z ustaw szczególnych, co do których dozwolone jest zarządzenie kontroli operacyjnej. Zgodnie także z wnioskowaniem *a fortiori* należy uznać, że skoro norma prawna zakazuje gromadzenia materiałów w sprawach o przestępstwa niekatalogowe, to tym bardziej zakazuje ich wykorzystywania³⁵. Takie rozwiązanie zostało skrytykowane przez A. Boćka, który stwierdził, że owo orzeczenie SN zniweczyło zamysł ustawodawcy, gdyż jego celem było rozszerzenie kontroli poza zakres określony w postanowieniu pierwotnym sądu w sytuacji, gdy dotyczą tej samej osoby, co do której ta kontrola została zarządzona, ale gdy wyjdzie na jaw inny czyn niż ten objęty kontrolą³⁶. Z takim twierdzeniem nie sposób się jednak zgodzić, ponieważ w momencie dokonywania kontroli operacyjnej wyjście poza jej pierwotny zakres musi być zgodne z podstawowymi standardami i prawami człowieka. Kontrola operacyjna wkracza w wolność komunikowania się, jest stosowana wobec określonej osoby w związku z podejrzeniem popełnienia przez nią konkretnego przestępstwa, ma ona na celu uzyskanie i utrwalenie dowodów tego przestępstwa i to przeciwko tej określonej osobie³⁷.

Ocena całokształtu współczesnej regulacji pozyskiwania i procesowego wykorzystania dowodów nie może obyć się bez odniesienia do zmian przepisu art. 237a k.p.k., co nastąpiło tzw. renowelizacją z 2016 roku. Przepis ten jest częściową kalką przepisu art. 168b k.p.k., jednak odnosi się do instytucji procesowej kontroli rozmów telefonicznych uregulowanej w art. 237 k.p.k. Oba te przepisy wprowadzają identyczny mechanizm do różnych instytucji. Ustawa ta znacząco odmieniła wskazany przepis w porównaniu z jego pierwotną wersją, zezwalając na wykorzystanie materiałów zebranych z kontroli operacyjnej wobec osoby nią objętej w sytuacji, gdy wyszło na jaw popełnienie innego przestępstwa niż to, które było przedmiotem podsłuchu, jak też na wykorzystanie zdobytych materiałów wobec osoby

³³ *Ibidem*, s. 115.

³⁴ Uchwała SN z dnia 28 czerwca 2018 r., sygn. I KZP 4/18, OSNKW 2018/8/53.

³⁵ M. Skwarcow, *Formuła „zgody następczej” według treści przepisu art. 168a kodeksu postępowania karnego*, „Palestra” 2021, 6, s. 20.

³⁶ A. Bociek, *Problematyka zgodności art. 168b k.p.k. z normami wyższego rzędu*, „Prokuratura i Prawo” 2021, 12, s. 65.

³⁷ D. Czerwińska, *Problematyka zgody...*, s. 82–83.

nieobjętej kontrolą, która jedynie „przy okazji” znalazła się na nagraniach. Obecnie, po dokonanej w 2016 roku nowelizacji art. 237a k.p.k., decyzja o zgodzie następczej pozostawiona została prokuratorowi. Ustawodawca zrezygnował z powierzenia kontroli obiektywnemu organowi, jakim jest sąd, a także odstąpił od wymogu wskazania terminu, w jakim zdobyte drogą podsłuchu materiały dowodowe mogą zostać wykorzystane. Wydaje się niebudzące wątpliwości stanowisko, że tzw. nowe znaleziska muszą mieścić się w katalogu przestępstw wskazanych przez ustawodawcę. Prokurator, jako podmiot decydujący o ich wykorzystaniu, musi podjąć odpowiednią decyzję, jednak ustawodawca nie wskazuje formy jej wyrażenia. Wydaje się, że z uwagi na skutki, jakie niesie ze sobą wykorzystanie tych dowodów, zasadne jest twierdzenie, że formą decyzji prokuratora powinno być postanowienie³⁸. Problem, który się pojawił na tle tego przepisu, sprowadza się do odpowiedzi na pytanie, kto decyduje o zgodzie na wykorzystanie tych materiałów na etapie postępowania sądowego – czy jest to nadal prokurator? K. Eichstaedt uważa, że nie ma znaczenia etap postępowania, gdyż ustawodawca nie wskazując tego w przepisie, chciał ująć to szeroko i pozostawić to w gestii prokuratora. W ocenie tego autora przemawia za tym wykładnia językowa, ale również systemowa³⁹. Odmienne stanowisko w tym przedmiocie wyraził R.A. Stefański, wskazując, że to sąd jest gospodarzem procesu i od jego decyzji zależy, czy dopuści dany dowód⁴⁰. Niewątpliwie należy przychylić się do stanowiska R.A. Stefańskiego. Podobne stwierdził Sąd Apelacyjny w Katowicach, wskazując, że „decyzja prokuratora, o której mowa w art. 237a k.p.k., odnosi się wyłącznie do postępowania przygotowawczego i w żadnym razie nie wiąże sądu. W konsekwencji wniosek o przeprowadzenie dowodu z informacji uzyskanej poza granicami ustawowymi kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych powinien być przez sąd oddalony, względnie dowody te nie powinny stanowić podstawy wyrokowania jako niemające cechy legalności”⁴¹. Z powyższym należy się z pewnością zgodzić. Prokurator jako gospodarz postępowania przygotowawczego ma niewątpliwie kompetencje do dokonywania czynności procesowych (w tym podejmowania decyzji procesowych)

³⁸ Tak też: wyrok SA w Białymstoku z 3.04.2017 r., II AKa 182/16, LEX nr 2307608.

³⁹ K. Eichstaedt [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–424, wyd. VII*, red. D. Świecki, Warszawa 2024, art. 237(a). Pozyskano z: <https://sip.lex.pl/#/commentary/587388590/761731/swiecki-dariusz-red-kodeks-postepowania-karnego-komentarz-tom-i-art-1-424-wyd-vii?cm=URELATIONS> (dostęp: 9.08.2024).

⁴⁰ R. A. Stefański, S. Zabłocki [w:] R. A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, Warszawa 2019, art. 237(a). Pozyskano z: <https://sip.lex.pl/#/commentary/587781752/579192/stefanski-ryszard-a-red-zablocki-stanislaw-red-kodeks-postepowania-karnego-tom-ii-komentarz-do...?cm=URELATIONS> (dostęp: 9.08.2024).

⁴¹ Wyrok SA w Katowicach z 24.11.2017 r., II AKa 363/17, LEX nr 2461354.

na tym etapie procesu, natomiast nie sposób uznać, że zachowuje te same kompetencje na etapie sądowym.

Czynienie użytku z „przypadkowych znalezisk” podczas toczącego się postępowania musi się mieścić w katalogu przestępstw i kręgu osób, co do których kontrola była zarządzona⁴². Taki materiał nie jest „gotowym dowodem”, zatem nie można tego rodzaju nagrań wykorzystać dowodowo w procesie, mogą one jedynie posłużyć prokuratorowi jako podstawa ustalenia innych informacji i dowodów zgodnych już z prawem⁴³. Dowód stanowiący „przypadkowe znaleziska” nie może zostać uznany za dowód nielegalny, choćby z tego powodu, że istniała zgoda sądu na prowadzenie kontroli, zatem samo uzyskanie materiału było legalne. Problematyczna wydaje się jedynie kwestia legalności wykorzystania tego dowodu w innym celu niż ten w związku, z którym go uzyskano.

Podsumowanie – ocena projektu zmian w kodeksie postępowania karnego przedstawionego w petycji NRA

Obecne brzmienie art. 168a k.p.k. skłania do wydania oceny negatywnej opisywanego w nim rozwiązania normatywnego, pomimo okoliczności pozwalających na eliminację dowodów przy zastosowaniu norm konstytucyjnych i konwencyjnych. Wprowadzenie tego przepisu w brzmieniu po 15 kwietnia 2016 r. nie doprowadziło do ujednoczenia orzecznictwa i wyeliminowania wątpliwości interpretacyjnych; zamiast nadać odpowiedni jednostajny kierunek wykładni doprowadził on do sytuacji pojawienia się wachlarza możliwości interpretacyjnych, co może budzić niepokój.

Zgodzić należy się z trafnym stanowiskiem W. Jasińskiego, który stwierdza, że „W konsekwencji w sferze dopuszczalności dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa doszło do nadania centralnemu dla omawianej problematyki art. 168a k.p.k. treści, która zarówno w kontekście założeń aksjologicznych polskiego procesu karnego, jak i nawet samego jego ujęcia językowego wygenerowała więcej wątpliwości, niż rozstrzygnęła dotychczas istniejących w tej materii dylematów⁴⁴”.

⁴² S. Brzozowski, *Wykorzystanie dowodów uzyskanych w toku kontroli operacyjnej w kontekście art. 168b Kodeksu postępowania karnego*, „Palestra” 2016, 6, s. 23; T. Grzegorzczak, *Procesowa i pozaprocesowa kontrola rozmów jako legalne wkraczanie w sferę konstytucyjnie chronionych wolności i tajemnicy komunikowania się, po zmianie przepisów w tej materii w 2011 r.* [w:] *Państwo prawo i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. 1, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012, s. 1627.

⁴³ J. Skorupka, *Glosa do uchwały SN z 28.06.2018 r.*, I KZP 4/18, OSP 2019/1, poz. 4.

⁴⁴ W. Jasiński, *Racjonalna regulacja karnoprosesowej dopuszczalności dowodów uzyskanych z naruszeniem praw jednostki*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2020, s. 85.

Proponowana przez NRA zmiana przepisu jest zmianą zasadną, choć nie odpowiada w pełni oczekiwaniom praktyki. Merytorycznie sprowadza się do przywrócenia stanu prawnego sprzed 2016 r., kiedy to również regulacja zawarta w art. 168a k.p.k. budziła wątpliwości. Zawężenie treści omawianego przepisu w wersji przyjętej w proponowanej nowelizacji należy z pewnością ocenić pozytywnie. Nowa regulacja jest bowiem lepiej ujęta pod względem redakcyjnym. Rezygnacja prawodawcy ze zdania wielokrotnie złożonego i przecinka usytuowanego w nieodpowiednim miejscu nie jest wyłącznie zabiegiem technicznym, przywrócenie pierwotnego brzmienia analizowanego przepisu pozwala uznać go za regulację otwierającą możliwość wprowadzania do procesu dowodów prywatnych.

Zastanawiająca jest natomiast propozycja usunięcia przepisu art. 168b k.p.k. W stanowiącej asumpt do podjęcia niniejszych rozważań petycji NRA jest wprawdzie mowa o jego derogacji z systemu, co prowadzić musi do powrotu stanu prawnego sprzed 2016 r., jednak nie daje odpowiedzi na pytanie o możliwość i legalność wykorzystania procesowego tzw. przypadkowych znalezisk. Kwestia ta była przecież przed zmianą dokonaną w tym zakresie w 2016 r. regulowana poza kodeksem postępowania karnego – jedynie w przepisach branżowych. Zarówno autorzy petycji, jak i projekt nowelizacji omawianych przepisów, który został wraz z nią złożony nie wypowiadają się w tej kwestii, zatem powstaje problem konsekwencji normatywnych proponowanej zmiany.

W związku z powyższym wydaje się celowe przywrócenie sposobu uregulowania tej kwestii w sposób, w jaki miało to miejsce przed 2016 r., kiedy to relewantne unormowania zawarte były w ustawach branżowych służb, przykładowo w art. 19 ust 15c; 15d, 15e ustawy o Policji⁴⁵. Dla wsparcia tej tezy warto zauważyć, że w toku kontroli operacyjnej może w każdym przypadku dojść do znalezienia dowodów czy też wykrycia sprawców czynów, o których organy ścigania nie wiedziały, a ich poszukiwanie nie było ujęte w zarządzaniu kontroli. Jednak poprzednio obowiązujące przepisy pozostawiały kwestie wyrażenia zgody na wykorzystanie materiałów z kontroli operacyjnej w gestii sądu, który wydał zgodę pierwotną, zatem inaczej, niż ma to miejsce w obecnych uregulowaniach k.p.k., gdzie możliwość wprowadzenia tych dowodów do etapu sądowego ma prokurator. Zasadne moim zdaniem jest pozostawienie nadal w rękach prokuratora decyzji o wykorzystaniu „przypadkowych znalezisk” i ewentualnym wskazaniu ich w skierowanym do sądu oskarżeniu, gdzie sąd podejmie decyzję czy dowód taki zostanie przeprowadzony. Prokurator powinien być strażnikiem praworządności, zatem bierze na siebie ciężar odpowiedzialności za respektowanie gwarancji rzetelnego

⁴⁵ Ustawa z dnia 15 stycznia 2016 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 147).

procesu karnego. Jako *dominus eminens* postępowania przygotowawczego ma *in concreto* najszerszą wiedzę o wartości zebranych dowodów, o ich wzajemnym powiązaniu, mocy i kontekście, w jakim mogą zostać wykorzystane, trudno zatem odmówić racji twierdzeniu, że jest on właściwym podmiotem do decydowania o sposobie wykorzystania dowodowego określonych materiałów. Oddanie wyrażenia zgody następczej do sądu, jak często się podkreśla organu niezależnego, ale jednocześnie niezającego danej sprawy w takim zakresie jak prokurator, może spowodować zatracenie istotnych dowodów bądź też wydłużenie postępowania. Niezasadne jest twierdzenie, że ostateczną decyzję o przeprowadzeniu dowodów w procesie będzie podejmował prokurator, jest to pewien nieuprawniony skrót myślowy, bowiem on jedynie gromadzi i wprowadza dowody do procesu na etapie postępowania przygotowawczego, a o tym, czy zostaną one wykorzystane do budowy podstawy faktycznej orzeczenia, zdecyduje ostatecznie sąd. Konieczne będzie jednoznaczne określenie formy, w jakiej prokurator udzieli zgody następczej – powinno być to postanowienie, które może zostać w normalnym trybie zaskarżone. Podmiot, którego dotyczy zgodna następcza na tym etapie, powinien mieć wgląd w to, co zostało zebrane i mieć prawo zakwestionować legalność, zasadność i prawidłowość przeprowadzonej kontroli. Dodatkowo przepis powinien określać czas, w jakim prokurator tę zgodę ma wyrazić. Wracając do proponowanych przez NRA zmian, należy zwrócić uwagę, że samo wyeliminowanie art. 168b k.p.k., a brak uzupełnienia ustaw szczególnych, które przed 2016 r. regulowały problem zgody następczej, może doprowadzić do chaosu, dlatego wniosek *de lege ferenda* jest taki, że konieczne jest niezwłoczne wprowadzenie uregulowań w tym zakresie.

Podobnie budzi moje zastrzeżenia propozycja zmiany w zakresie 237a k.p.k.. Przepis ten, jak zostało to wcześniej wskazane, jest systemowo bliźniaczo podobnym przepisem do art. 168b k.p.k., i uwagi co do wyrażenia zgody przez prokuratora na wykorzystanie materiałów uzyskanych legalnie podczas prowadzenia kontroli i utrwalania rozmów wychodzących poza zakres zgody pozostają aktualne. Dlatego podkreślam dlatego konieczność uregulowania formy, trybu i czasu wyrażenia owej zgody przez prokuratora.

Nie bez wpływu na krytyczną ocenę propozycji nowelizacyjnych odnośnie do przepisów 237a k.p.k. zawartych w petycji NRA jest także możliwość uznania za podstawę wyłączenia dowodów powołanie się oskarżonego na prawo do rzetelnego procesu, gwarantowane mu przez art. 6 EKPC. Jak trafnie zauważa A. Lach, dowód, którego przeprowadzenie, dopuszczenie lub wykorzystanie naruszałoby ten przepis, może zostać uznany za niedopuszczalny w rozumieniu art. 170 pkt 1 k.p.k.⁴⁶

⁴⁶ A. Lach, *Dopuszczalność dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa*, „Państwo i Prawo” 2014, 10, s. 42.

Reasumując, zagadnienie zarówno dowodów nielegalnych, jak i kontroli operacyjnej i wątków z nimi związanych, jakie regulowane obecnie są przepisami art. 168a, 168b oraz 237a k.p.k., jest niezwykle istotne z punktu widzenia demokratycznego państwa prawnego. Zagadnienia te powinny być szczegółowo i jasno uregulowane, by każdy obywatel miał możliwość je zrozumieć; dodatkowo by miał poczucie, że jego prawa są respektowane.

Zmiany w przepisach regulujących tę problematykę są konieczne, gdyż praktyka ich stosowania pokazuje, że jest szereg wątpliwości z nimi związanych. Adwokatura jako gwarant respektowania praw i wolności obywatelskich, podjęła próbę „naprawienia” przepisów, które sprawiały problemy, jednak w mojej ocenie zaproponowane zmiany powinny zostać ponownie przedyskutowane i kompleksowo opracowane, włączywszy w to ustawy branżowe poszczególnych służb.

Bibliografia

- Bociek A., *Problematyka zgodności art. 168b k.p.k. z normami wyższego rzędu*, „Prokuratura i Prawo” 2021, 12.
- Brzozowski S., *Wykorzystanie dowodów uzyskanych w toku kontroli operacyjnej w kontekście art. 168b Kodeksu postępowania karnego*, „Palestra” 2016, 6.
- Bułat A., Wyrębski J., *Skutki procesowe braku niezwłocznego postawienia zarzutów*, „Palestra” 2023, 9.
- Cieślak M., *Polska procedura karna*, Warszawa 1984.
- Czerwińska D., *Problematyka zgody następczej na wykorzystanie tzw. przypadkowych znalezisk po 15.04.2016 r.*, „Przegląd Sądowy” 2019, 4.
- Dąbrowski K., *O dowodach nielegalnych z perspektywy artykułu 51 ustęp 4 Konstytucji RP*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, 1.
- Dębiński P., Pieszczek M., *Skutki procesowe dowodu uzyskanego w wyniku przekroczenia właściwości rzeczowej przez CBA*, „Prokuratura i Prawo” 2019, 7–8.
- Eichstaedt K. [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–424, wyd. VII*, red. D. Świecki, Warszawa 2024. art. 237(a). Pozyskano z: <https://sip.lex.pl/#/commentary/587388590/761731/swiecki-dariusz-red-kodeks-postepowania-karnego-komentarz-tom-i-art-1-424-wyd-vii?cm=URELATIONS> (dostęp: 9.08.2024).
- Gruszecka D. [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2023.
- Gruszecka D., *W kwestii interpretacji znowelizowanego przepisu art. 168a k.p.k.*, „Palestra” 2017, 1–2.
- Grzegorzczak T., *Procesowa i pozaprocesowa kontrola rozmów jako legalne wkraczanie w sferę konstytucyjnie chronionych wolności i tajemnicy komunikowania się, po zmianie przepisów w tej materii w 2011 r.*, [w:] *Państwo prawo i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. 1, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012.

- Fedorowicz K., *Zakaz dowodowy z art. 168a kodeksu postępowania karnego, cz. 2*, „Przegląd Sądowy” 2015, 9.
- Jadacka H., *Poradnik językowy dla prawników*, Warszawa 2002.
- Jasiński W., *Zakaz przeprowadzenia i wykorzystania w procesie karnym dowodu uzyskanego do celów postępowania karnego za pomocą czynu zabronionego (art. 168a k.p.k.)*, [w:] *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, red. P. Wiliński, Warszawa 2015.
- Jasiński W., *Nielegalnie uzyskane dowody w procesie karnym. W poszukiwaniu optymalnego rozwiązania*, Warszawa 2019.
- Jasiński W., *Racjonalna regulacja karnoprosesowej dopuszczalności dowodów uzyskanych z naruszeniem praw jednostki*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2020. doi: 10.19195/0137-1134.120.54
- Kardas P., *Problem granic legalności czynności uczestników postępowania karnego i konsekwencji ich przekroczenia*, [w:] *Granice procesu karnego. Legalność działań uczestników postępowania*, red. D. Gruszecka, J. Skorupka, Warszawa 2015.
- Kulesza C. [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. III*, red. K. Dudka, Warszawa 2023, art. 168(a). Pozyskano z: <https://sip.lex.pl/#/commentary/587774788/741562/dudka-katarzyna-red-kodeks-postepowania-karnego-komentarz-wyd-iii?cm=URELATIONS> (dostęp: 11.07.2024).
- Kulesza C. [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. III*, red. K. Dudka, Warszawa 2023, art. 168(b). Pozyskano z: <https://sip.lex.pl/#/commentary/587774789/741563/dudka-katarzyna-red-kodeks-postepowania-karnego-komentarz-wyd-iii?cm=URELATIONS> (dostęp: 2024-08-06).
- Kurowski M. [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–424, wyd. VII*, red. D. Świecki, Warszawa 2024. Pozyskano z: art. 168(a). <https://sip.lex.pl/#/commentary/587688910/761640/swiecki-dariusz-red-kodeks-postepowania-karnego-komentarz-tom-i-art-1-424-wyd-vii?cm=URELATIONS> (dostęp: 11.07.2024).
- Lach A., *Dopuszczalność dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa w postępowaniu karnym*, „Państwo i Prawo” 2014, 10.
- Łodziana T., *Zgoda następcza na przeprowadzenie czynności operacyjnych*, „Prokuratura i Prawo” 2013, 3, s. 148–156.
- Petycja Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 16 lutego 2024 r. w sprawie zmiany ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*. Pozyskano z: https://www.adwokatura.pl/admin/wgrane_pliki/file-20240216petycja-w-sprawie-zmiany-kpkdowody-nielegalne-nra13-122024-40070.pdf (dostęp: 22.03.2024).
- Plebanek E., *Zakazane owoce z drzewa poznania. O granicach dopuszczalności wykorzystania w postępowaniu karnym dowodów pozyskanych nielegalnie (uwagi na tle art. 168a k.p.k.)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2019, 4.
- Skorupka J., *Eliminowanie z procesu karnego dowodu zebranego w sposób sprzeczny z ustawą*, „Państwo i Prawo” 2011, 3.
- Skorupka J., *Glosa do uchwały SN z 28.06.2018 r., I KZP 4/18*, OSP 2019/1.

- Skorupka J., *Wykorzystanie w postępowaniu karnym dowodów bezpośrednio i pośrednio nielegalnych*, [w:] *Zagadnienia prawa dowodowego*, red. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki, Warszawa 2011.
- Skorupka J., *Prokonstytucyjna wykładnia przepisów prawa dowodowego w procesie karnym*, [w:] *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015–2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, red. T. Grzegorzczak, R. Olszewski, Warszawa 2017.
- Skorupka J., *Summum ius summa iniuria jako motto ostatnich zmian procedury karnej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego, Seria Prawnicza” 2018, 101, s. 129–141. doi: 10.15584/znurprawo.2018.22.9
- Skwarcow M., *Formuła „zgody następczej” według treści przepisu art. 168a kodeksu postępowania karnego*, „Palestra” 2021, 6.
- Stefański R.A., *Dowód uzyskany za pomocą czynu zabronionego*, [w:] *Nowe karne prawo dowodowe*, red. T. Gardocka, D. Jagiełło, Warszawa 2015.
- Stefański R. A., Zabłocki S. [w:] R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167–296*, Warszawa 2019, art. 237(a). Pozyskano z: <https://sip.lex.pl/#/commentary/587781752/579192/stefanski-ryszard-a-red-zablocki-stanislaw-red-kodeks-postepowania-karnego-tom-ii-komentarz-do...?cm=URELATIONS> (dostęp: 9.08.2024).
- Świecki D., *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2024
- Szumilo-Kulczycka D., *Dalsze wykorzystywanie materiałów z kontroli operacyjnej (uwagi na tle art. 168b k.p.k.)*, „Państwo i Prawo” 2018, 10.
- Woźniewski K., *Zasada praworządności w procesie karnym*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2010, 2.